

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 9 april 2009

Mål nr

T 1421-07

KLAGANDE

Mag Instrument, Inc
1635 South Sacramento Avenue
CA 91761 Ontario
USA

Ombud: Advokaterna PS, HB och RL

MOTPART

IKEA Svenska Försäljnings Aktiebolag, 556074-7569
Box 200
260 35 Ödåkra

Ombud: Advokat JG

Ombud: Advokaterna HAO och MM

SAKEN

Upphovsrättsintrång

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 16 februari 2007 i mål
T 916-05

DOMSLUT

Högsta domstolen – som inte finner att Mag Instrument, Inc åberopat någon ny omständighet eller något nytt bevis i Högsta domstolen – förklarar att Mini Maglite-ficklampa är upphovsrättsligt skyddad.

Högsta domstolen beviljar prövningstillstånd rörande målet i övrigt.

Högsta domstolen undanröjer hovrättens dom utom såvitt avser förordnandena om sekretess och visar målet åter dit för den fortsatta handläggning som föranleds av Högsta domstolens förklaring.

Det ankommer på hovrätten att i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Vad hovrätten har förordnat om sekretess skall bestå.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Mag Instrument, Inc har yrkat att Högsta domstolen fastställer tingsrättens dom. Bolaget har vidare yrkat att IKEA Svenska Försäljnings Aktiebolag

förpliktas att utge ersättning för bolagets rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt att bolaget befrias från skyldigheten att betala IKEA:s kostnader där.

IKEA har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om Mini Maglite-ficklampan är upphovsrättsligt skyddad. Frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt har förklarats vilande.

DOMSKÄL

Rättsliga utgångspunkter

Den som har skapat ett alster av brukskonst har upphovsrätt till detta, om det är att anse som ett konstnärligt verk (1 § första stycket 6 lagen, 1960:729, om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk). Den fråga som Högsta domstolen nu har att ta ställning till är om ficklampan Mini Maglite är upphovsrättsligt skyddad.

Det upphovsrättsliga skyddet för alster av brukskonst har sett över tiden haft ett skiftande innehåll i lagstiftningen, och det har ställts i relation till andra möjligheter att skydda bruksföremålens utformning. Innan det generella mönsterskyddet infördes år 1970 torde det sålunda inte ha ställts några särskilt stränga krav på konstverksegenskaper hos ett bruksföremål för att detta

skulle tillerkännas upphovsrättsligt skydd (prop. 1969:168 s. 135 och SOU 1965:61 s. 210 f.).

I och med införandet av mönsterskyddslagen (1970:485) ansågs det emellertid ha inträtt en förändring som gjorde det motiverat att skärpa kraven på konstnärlighet för den brukskonst som skulle omfattas av upphovsrättslagen. Det antogs sålunda att de produkter som lämnades utanför det upphovsrättsliga skyddet för brukskonst i stor utsträckning kunde beredas mönsterskydd i stället och att det skyddet skulle vara fullgott. Till en skärpning av kraven bidrog också det förhållandet att upphovsrätten för brukskonst, som tidigare hade bestått under tio år, nu skulle omfattas av den allmänt gällande skyddstiden som löpte till utgången av det femtionde (numera sjuttionde) året efter upphovsmannens död (43 § upphovsrättslagen). I lagförarbetena anfördes bl.a. att det för ett upphovsrättsligt skydd i princip skulle ställas lika höga krav på konstnärlighet vid brukskonst som vid andra konstverk. Möjligheterna till variation ansågs dock vara mindre när det var fråga om brukskonst, eftersom utformningen då var bunden av funktionella hänsyn. Ett upphovsrättsligt skydd på brukskonstens område ansågs förutsätta att produkten hade fått en sådan individuell och konstnärlig gestaltning att risken för att samma produkt skulle framkomma också genom annans självständiga skapande var obefintlig eller i vart fall mycket ringa. Samtidigt uttalades dock att det fanns anledning att visa förhållandevis stor generositet i fråga om vissa produkter med hänsyn just till de begränsade variationsmöjligheterna. (A. prop. s. 134–136 och a. bet. s. 211)

Tankarna bakom 1970 års lagstiftning får därmed anses ha varit att skyddet för brukskonst i första hand skulle tillgodoses inom ramen för en mönsterrätt

(jfr Olsson, Upphovsrättslagstiftningen, 2 uppl. 2006, s. 52) och att förutsättningarna för en upphovsrätt skulle bedömas mot den bakgrunden.

Det finns emellertid inte något hinder mot att ett och samma alster har båda formerna av skydd (10 § upphovsrättslagen, a. prop. s. 128 f.). I olika sammanhang har det också anförts att mönsterskyddslagen inte har kunnat ge det skydd åt produkter av brukskonst eller åt nya former som lagstiftaren förutsatte och att praxis har utvecklats i riktning mot ett mera omfattande upphovsrättsligt skydd än tidigare. Ett sådant synsätt har kommit till uttryck i rättsfallet NJA 1995 s. 164, där Högsta domstolen fann att en modeprodukt, en stickad tunika, utgjorde ett upphovsrättsligt skyddat alster av brukskonst. Utvecklingen har behandlats även i den juridiska litteraturen (se t.ex. Adamsson i NIR 2004 s. 48, Bernitz m.fl., Immaterialrätt och otillbörlig konkurrens, 10 uppl. 2007, s. 53, 180 och 187 samt Olsson, Copyright, 7 uppl. 2006, s. 72 f.).

Vid en bedömning av rättsutvecklingen finns det skäl att något beröra också de ändringar av reglerna om skydd av upphovsrätt och av mönster och form som följt av gemenskapsrätten. Enligt två EG-direktiv skall sålunda datorprogram och fotografier kunna omfattas av ett upphovsrättsligt skydd, bl.a under förutsättningen att alstret är originellt i den meningen att det är uphovsmannens egen intellektuella skapelse; det tilläggs att inga andra bedömningsgrunder skall tillämpas för rätten till skydd (direktiven 91/250/EEG och 93/98/EEG). Ett direktiv om rättsligt skydd för databaser har fått en likartad utformning på denna punkt (96/9/EG).

Den partiella harmonisering som följer av direktiven är alltså begränsad till vissa särskilt angivna alster och får anses motiverad av dessa alsters

särskilda art. Det finns inte anledning att i detta mål gå in på frågan vad som ligger i den i direktiven angivna förutsättningen om originalitet. Här kan dock konstateras att stöd saknas i nu gällande rätt för att – under intryck av EG-direktiven – på området för brukskonst avvika från hittills tillämpade krav för upphovsrätt (prop. 1992/93:48 s. 114 och 1993/94:109 s. 23 samt bl.a. Bernitz, a.a. s. 43 f., Karnell i NIR 1998 s. 157 ff. och Levin, Lärobok i immaterialrätt, 9 uppl. 2007, s. 83).

Mönsterskyddslagen anpassades år 2002 till det gemenskapsrättsliga s.k. mönsterdirektivet (98/71/EG), som syftade till ett effektivare mönsterskydd. Det förde med sig att förutsättningarna för mönsterskydd i den svenska lagen angavs på ett annat sätt än tidigare och att den maximala skyddstiden förlängdes från 15 till 25 år. Av direktivet framgår emellertid att mönster skall kunna skyddas även enligt medlemsstaternas upphovsrättsliga lagstiftning (artikel 17). Det tillkommer varje enskild stat att avgöra i vilken utsträckning och på vilka villkor ett sådant skydd skall ges samt vilken originalitetsnivå som då skall krävas. Under de svenska lagförarbetena anfördes att förhållandet mellan olika skyddsmöjligheter, exempelvis upphovsrätt och mönsterrätt, väckte en rad frågor men att det inte vid detta tillfälle fanns skäl till andra överväganden än dem som aktualiserades av direktivets genomförande (prop. 2001/02:121 s. 87 f.). Vad som i direktivet anfördes om dubbelt skydd ansågs tillgodosett genom 10 § upphovsrättslagen.

Genomförandet av de gemenskapsrättsliga reglerna om skydd för mönster, där principen om en nationell möjlighet till dubbelt skydd lyfts fram (ingressen, stycke 8), bör mot den bakgrunden inte leda till någon skärpning av de krav, sammanfattade under beteckningen verkshöjd (jfr NJA 2004 s. 149),

som enligt svensk rätt skall gälla för ett upphovsrättsligt skydd av brukskonst.

Verkshöjdskravet bör vidare ses i samband med det skyddsomfång som upphovsrätten medför. Omfånget bestäms med ledning bl.a. av verkets originalitet. Ett förhållandevis lågt krav på alstrets originalitet och därmed på verkshöjden skulle kunna balanseras av ett i motsvarande mån begränsat skyddsomfång (jfr Levin, a.a. s. 77, 81 och 91 samt Lindberg i NIR 2003 s. 443). Till stöd för en sådan utveckling kan åberopas att upphovsrätten i viss utsträckning bör kunna uppmuntra kompetenta och seriösa formgivarinsatser samtidigt som det finns ett intresse av att försöka hindra alltför långtgående efterbildningsverksamhet. Argument av detta slag fick betydelse för utgången i det tidigare nämnda rättsfallet om en modeprodukt (NJA 1995 s. 164). I rättsfallet NJA 1994 s. 74 har Högsta domstolen funnit att ett smultronmönster avsett för dekorativa textilier har förtjänat upphovsrättsligt skydd, trots att mönstret skapats av naturalistiska och välkända komponenter och dess innehåll inte var unikt. Mot denna bakgrund fick skyddsomfånget anses vara relativt begränsat. Det omfattade emellertid, enligt vad som uttalades i avgörandet, inte bara skydd mot en direkt kopiering utan också mot framställning av ett annat mönster som, sett som en helhet, företedde en påfallande likhet.

Vid en bedömning av rättspraxis på området bör det uppmärksammas att Högsta domstolens avgöranden efter 1970 års lagändringar avser produkter av ett något annorlunda slag än en sådan tredimensionell funktionell produkt som en ficklampa utgör (se även exempelvis NJA 1995 s. 631). Från strikt upphovsrättsliga utgångspunkter saknas dock skäl att ställa högre krav på verkshöjd i ett fall som det förevarande. Allmänt sett måste det antas att

produkters design har fått en allt större praktisk betydelse. Intresset av ett långvarigt skydd framstår inte som svagare för en ficklampa än för modeprodukter, som kan förlora i kommersiellt intresse efter relativt kort tid. Vid utformningen av en ficklampa är det typiskt sett inte heller fråga om ett sådant förhållandevis obundet skapande som då det gäller ett ytmönster med dekorativa element eller således ett område som ligger den rena bildkonstverksamheten nära (prop. 1969:168 s. 124 f. och 135). Även om ficklampor kan ges olikartade utformningar – något som illustrerats i detta mål – får de åtminstone i stavform snarast ses som funktionella produkter med i viss mån begränsade praktiska möjligheter till utseendemässig variation vid en jämförelse exempelvis med klädesplagg.

Samtidigt måste det framhållas att ett upphovsrättsligt skydd inom området för industridesign kan verka återhållande på konkurrensen och möjligheterna till produktutveckling under lång tid, även om denna effekt till viss del alltså kan begränsas med ett smalt skyddsomfång. Det synes dock som regel svårförenligt med upphovsrättslagen och de tankar som ligger bakom lagen att inskränka skyddsomfånget till ren avbildning, i vart fall utanför området för sådana verk av beskrivande art som avses i 1 § andra stycket (jfr NJA 1998 s. 563). Skyddet enligt lagens 2 § inbegriper sålunda rätten att framställa exemplar av verket (jfr NJA II 1961 s. 39 f.) och att göra det tillgängligt för allmänheten i ”ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konststart eller i annan teknik”. För ett upphovsrättsligt skydd måste därför principiellt sett krävas att alster av brukskonst åtminstone uppfyller sådana krav på originalitet, självständighet och individualitet att de förtjänar ett långvarigt skydd som sträcker sig längre än till ren avbildning.

Sammanfattningsvis får rättsutvecklingen beträffande brukskonst anses ha lett till ett något sänkt krav på verkshöjd som dock inte påtagligt skiljer sig från de krav som i andra fall upprätthålls för ett upphovsrättsligt skydd. När en produkt visserligen uppfyller kraven för upphovsrättsligt skydd men likväl inte uttrycker någon hög grad av originalitet begränsas skyddsomfånget, som dock alltjämt i princip sträcker sig längre än till ett rent avbildningskydd. Det får emellertid fortfarande anses gälla ett högre krav på verkshöjd än det som ställdes upp i tiden före 1970 års lagstiftning.

Vad som i vissa fall kan motivera ett något lägre verkshöjdskrav vid brukskonst än vid annan konst är att möjligheterna till variation kan vara beskurna, liksom intresset av att produkter som är resultatet av en kompetent och medveten formgivning ges ett adekvat skydd. Om produkten är av sådant slag att ett långvarigt skydd skulle hämma konkurrens och produktutveckling i märkbar omfattning, talar det emot en generösare syn på verkshöjden och bör i första hand beaktas genom begränsning av skyddsomfånget.

Som tidigare nämnts har risken för dubbelskapande ansetts särskilt påtaglig vid brukskonst. Det s.k. dubbelskapandekriteriet är dock främst att uppfatta som en hjälpregel för bevisbedömningen, men det har ansetts också att ett alster som kan bli föremål för ett oberoende dubbelskapande inte uppfyller kraven på verkshöjd och att kriteriet kan vara till hjälp vid bestämningen av verkets skyddsomfång. Däremot har det inte ansetts i sig kunna ge svar på frågan om kravet på verkshöjd är uppfyllt (NJA 2004 s. 149).

Är Mini Maglite-ficklampa upphovsrättsligt skyddad?

Frågan är då om Mini Maglite-lampan är skyddad enligt upphovsrättslagen. Det framgår av utredningen att ficklampan betraktades som en nyhet när den introducerades på den amerikanska marknaden vid mitten av 1980-talet och snabbt blev en försäljningsframgång i flera länder. Vad som framför allt väckte uppmärksamhet synes ha varit att en minificklampa, avsedd för batterier av AA-storlek, för första gången ”såg ut som en ficklampa”, dvs. som en s.k. stavlampa. Det upphovsrättsliga skyddet omfattar dock inte själva idén att göra en liten stavlampa; vad som kan komma i fråga för skydd är idén sådan den har kommit till uttryck i en konkret och individuell utformning av produkten.

Mini Maglite-lampans olika formelement kan inte tagna vart för sig anses nya eller originella till sitt utförande. I målet har det ägnats särskild uppmärksamhet åt det förhållandet att ficklampan inte hade någon utanpåliggande strömbrytare som påverkade batterirörets linjer. Det synes visserligen ha varit ovanligt med stavlampor som saknade en utanpåliggande strömbrytare vid den aktuella tiden. Av utredningen i Högsta domstolen framgår dock att den sedan tidigare kända Code 4-ficklampa, som var konstruerad för de större D-cellbatterierna, hade en tryckknappssektion som var möjlig att ta bort utan att det hindrade en användning av lampan, eftersom den ändå kunde tändas och släckas med en vridningsrörelse. Genom en sådan demontering kunde således också Code 4-ficklampans batterirör ges en obruten linje. En demontering av tryckknappssektionen synes dock närmast ha utgjort en nödfallsåtgärd då tryckknappen hade skadats och var inte tänkt att ske vid en vanlig användning av ficklampan.

Att olika formelement som utgör delar av en produkt är kända sedan tidigare, hindrar inte att de kan ha använts och kombinerats på ett sådant sätt att formen betraktad som en helhet förtjänar upphovsrättsligt skydd (NJA 1994 s. 74). Mini Maglite-ficklampa skilde sig från kända ficklampor bl.a. genom att den med bibehållen stavform utförts i litet format. En förminskning av en tidigare använd form kan emellertid inte i sig uppfylla det krav på originalitet, självständighet och individualitet som ställs för ett upphovsrättsligt skydd.

En Mini Maglite-lampa består av vid tiden för dess utformning sedan länge redan kända formelement för stavficklampa såsom en rund lins, ett lamp-huvud med en reflektor, ett batterirör och ett ändstycke. Lampan pryds av två olika utföranden av rasteringar samt har i övrigt en högblank yta. AMs närmare utformning av nämnda formelement synes i hög grad ha påverkats av funktionella samt, som det får förmodas, i vart fall i någon mån av produktionstekniska överväganden. Emellertid har det funnits ett visst, låt vara begränsat, utrymme för variationer i den närmare utformningen av dessa formelement med bibehållande av de funktionella och produktionstekniska ändamålen.

Mini Maglite-lampan företer en viss likhet med tidigare på marknaden förekommande stavlampor. Detta gäller vid en jämförelse med bl.a. Code 4-ficklampa, i synnerhet om tryckknappssektionen på den lampan tas bort, och i relation även till ficklampan Maxlite, vars form efter vad som får anses visat i målet motsvarar den senare Promax D-ficklampa som ingår i utredningen. Mini Maglite-lampan uttrycker i den meningen inte någon hög grad av självständighet, även om det bör vägas in i bedömningen att

funktionella hänsyn inneburit en begränsning av möjligheterna till variation av ficklampans form.

Emellertid ger Mini Maglite-lampan ett annorlunda helhetsintryck än de stavlampor som kan ha utgjort inspiration eller förebilder för AMs insats vad gäller den närmare formgivningen av lampan. Dessa tidigare ficklampor ger – oavsett att de haft en annan storlek – genom en robust och kraftfull utformning intrycket av ändamålsenliga lampor avsedda att användas i utsatta miljöer. Genom en slank linje som uppstår till följd av att lamphuvudet har förlängts så att det täcker en del av batteriröret och genom en nästan omärklig övergång mellan batterirör och ändstycke tillsammans med de dekorativa elementen förmedlar däremot Mini Maglite-lampans utformning ett intryck av att lampan är något annat än enbart en praktisk stavficklampa och att den lämpar sig bättre för en annan användningsmiljö. Mini Maglite-lampan får således anses besitta ett tillräckligt mått av självständighet i förhållande till vad som av utredningen i målet har framkommit om tidigare ficklampor.

Det kan konstateras att Mini Maglite-lampans formgivning distinkt höjer sig över att vara banal eller trivial och att den inte utgör ett resultat av en rutinmässig arbetsinsats. Det framstår också som sannolikt att en annan person i motsvarande situation som AM skulle ha gett ficklampan en delvis annan utformning. Helhetsintrycket är att lampan är något mer än ett funktionellt objekt och den kan i den meningen genom sin utformning sägas ha erhållit en egen identitet. Som Svensk Forms Opinionsnämnd har anfört i ett av sina yttranden, ger ett helhetsintryck av ficklampan prov på en konsekvent och välavvägd formgivningsinsats. Lampan får av de skäl som nu anförts anses vara ett uttryck för sådan originalitet och individualitet som förtjänar upphovsrättsligt skydd.

Mot den nu angivna bakgrunden finner Högsta domstolen att Mini Maglite-lampan uppfyller kravet på verkshöjd och är upphovsrättsligt skyddad men med ett begränsat skyddsomfång. Det måste dock konstateras att fråga är om ett gränsfall.

Vid denna bedömning bör det beviljas prövningstillstånd i de delar där frågan har förklarats vilande.

Högsta domstolen har alltså kommit fram till att Mini Maglite-lampan har upphovsrättsligt skydd.

Hovrätten har inte tagit ställning till Mag Instruments yrkanden i övriga frågor. Målet bör därför visas åter till hovrätten i den delen för fortsatt handläggning.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Johan Munck, Torgny Håstad, Ella Nyström, Kerstin Calissendorff och Gudmund Toijer (referent)
Föredragande revisionssekreterare: Hampus Lilja